

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

**Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Київський університет ім. Б. Грінченка
Хмельницький національний університет**

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

**Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

25-26 жовтня 2023 року

**м. Запоріжжя (університет тимчасово переміщений)
2023**

**УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69**

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 3 від 27.10.2023 р.)*

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: збірник наукових праць; укладач Петровська К. В. 2023. 361 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist’s professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist’s professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

**УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69**

Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2023

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

Анастасія Сердюченко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету

Катерина Петровська,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

УДК [658:371]:577.4:364:004

**ПОТЕНЦІАЛ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**THE POTENTIAL OF NON-FORMAL EDUCATION IN THE
CONTEXT OF DEVELOPING PROFESSIONALISM IN FUTURE
OF WORK SPECIALISTS**

У статті розкривається сутність та характерологічні ознаки неформальної освіти. Визначено значення неформальної освіти у професійному становленні майбутніх фахівців із соціальної роботи. Надано характеристику (масовим відкритим онлайн курсам) та представлено результати дослідження щодо визначення здобуття майбутніми фахівцями із соціальної роботи неформальної освіти.

The article explores the essence and characteristic features of informal education. The significance of informal education in the professional development of future social work professionals is defined. A characterization of MOOCs (Massive Open Online Courses) is provided, along with the presentation of research results on the determination of informal education acquisition by future social work professionals.

Ключові слова: неформальна освіта, фахівець із соціальної роботи, масовий відкритий онлайн курс.

Key words: informal education, social work professional, Massive Open Online Course (MOOC).

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

Швидкий розвиток міжнародних зв'язків нашої країни, її спрямування на пріоритетний науково-технологічний розвиток, активна інтеграція в Європейську Співдружність у контексті Болонського процесу визначили вирішення першочергового завдання сучасної освітньої спільноти - сприяти розвитку та формуванню особистості з гуманістичними цінностями, з високою професійною компетентністю та високою соціальною свідомістю, яка здатна вирішувати актуальні проблеми сучасного суспільства.

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства зумовив те, що Україна приєдналася до процесу модернізації та оновлення освіти. Стратегічним завданням освітньої політики нашої країни, яке сформульоване у нормативних документах, є забезпечення конкурентоспроможності української освіти на ринку світових освітніх послуг, розширення участі учнів, студентів, педагогів, вчених і закладів освіти у проектах міжнародних освітніх організацій і співтовариств. Реалізація цих завдань неможлива без розуміння сутності глобальних процесів у всіх сферах життя загалом і освітній зокрема.

Сьогодні у країні відбувається переорієнтація методів, форм та змісту освіти в залежності від інтересів споживачів освітніх послуг. Відбувається зміна пріоритетів оцінювання результативності системи освіти, а також впровадження та поширення освітніх послуг у сфері неформальної освіти. Використання формальною освітою досягнень і досвіду неформальної освіти, з опорою на зміст інформальної освіти, також важливе.

Неформальна освіта має свої переваги у мобільності та гнучкості. Вона дозволяє здобути освіту, що допомагає надолужити пропущене незалежно від рівня віку, статі, освіти тощо. Також вона сприяє постійній адаптації людини до мінливого світу, нових суспільних та економічних умов, допомагає безперервно збагачувати творчий потенціал особистості [1, с. 16].

Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців щодо проблеми неформальної освіти охоплює різноманітні вікові категорії суб'єктів освітньої діяльності. Зокрема, роботи М. Кічули, Ю. Закаулова, К. Боріна, Г. Ніколаї присвячені аспектам неформальної освіти дітей в системі формальної освіти країн-членів ЄС; в наукових працях Р. Науменко викладено порівняння особливостей розвитку і становлення неформальної освіти дітей і молоді в Україні та

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

країнах Європейського регіону; Ю. Деркач, А. Шаповалової, О. Бондаренко та П. Кряжева досліджують особливості формування неформальної складової освіти студентської молоді; особливості неформальної освіти в зарубіжних країнах розглядали Н. Савченко, О. Биковська, І. Петрова, В. Стрижалковська; Т. Десятов, В. Луговий, С. Закревська, О. Лазоренко, В. Андрущенко, Н. Махія досліджували історію, особливості функціонування, перспективи розвитку неформальної освіти у національному, європейському та світовому вимірах.

Поняття неформальної освіти є досить новим для української освіти, воно виникло в англійській літературі як логічний результат апробації, поширення та підтвердження ефективності досвіду неформального навчання для створення умов як соціально-психологічного благополуччя окремих категорій населення, так і соціально-економічного розвитку держави.

За визначенням дослідниці В. Лобанової, неформальна освіта - це навчальна діяльність, яка виникає з освітніх потреб та бажань молоді отримати необхідні знання та навички і відбувається поза межами освітніх програм офіційних закладів освіти. Іншими словами, «неформальна освіта включає всі види навчання, що не входять в програми формальних або неформальних освітніх установ і програм» [5, с. 5].

Неформальна освіта є організованою, спланованою та цілеспрямованою освітою, наданою закладом освіти, але вона не включає в себе освітні програми та кваліфікації, що отримали визнання від національних управлінських органів у сфері освіти. Вона забезпечує можливість особам різного віку мати доступ до освіти, проте не передбачає обов'язкового послідовного проходження певних ступенів освіти та може бути як короткостроковою та інтенсивною, так і довгостроковою та менш інтенсивною.

Неформальна освіта ґрунтується на трьох основних принципах: «вчитися вчитися» – аналізування власного досвіду та формування нових знань з нього; «вчитися взаємодіяти» – часто включає роботу в групах або командах; «вчитися в дії» – отримання знань під час вирішення практичних завдань.

Для фахівців із соціальної роботи особливо важливою є неформальна освіта, отримана в процесі навчання, оскільки вона істотно підвищує їх конкурентоспроможність, професійну компетентність та пізнавальні можливості.

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

Впровадження системи неформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи теоретично: описати методологічні та теоретичні принципи організації неформальної освіти молоді; визначити соціально-педагогічний зміст та завдання неформальної освіти у вищій освіті; дозволить покращити ефективність процесу підготовки здобувачів спеціальності «Соціальна робота»; проаналізувати та систематизувати різнобічний досвід діяльності закладів вищої освіти України з впровадження методів неформальної освіти; розкрити ресурсні можливості неформальної освіти щодо комплексного забезпечення функціональної моделі випускника спеціальності «Соціальна робота»; розробити сучасні соціально-педагогічні та педагогічні технології впровадження неформальної освіти в українську освіту; розробити характеристики категорії «неформальна освіта»; розробити методичні рекомендації з впровадження неформальної освіти у процес підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи [4, с. 65].

Аналіз наукових та методичних джерел вказує на те, що неформальна освіта найчастіше здійснюється через активні та інтерактивні методи та форми навчання. Зокрема, у неформальній освіті основні організаційні форми включають наступні: об'єднання у фахові мережі / професійні асоціації, семінари, освітні поїздки, стажування, тренінги, студії, курси, екскурсійні тури, презентації, спеціалізовані конференції, круглі столи, майстер-класи, творчі майстерні, відеолекторії, створення та обслуговування мережевими бібліотеками, Інтернет-сервісами та цифровими ресурсами загальнокультурного спрямування, секції, вуличні університети, гуртки, організація спільної діяльності, клуби, волонтерська діяльність, театри, культурні ініціативи, колективи художньої самодіяльності, участь у громадських рухах та організаціях, діалогові групи, дистанційне навчання, недільні школи, публічні дискусії, виїзні заняття, онлайн курси, курси для перекваліфікації, програми «компенсації», спрямовані на соціально-особистісний розвиток людини (такі як тренінги/курси особистісного розвитку, ораторської майстерності, навичок ефективного спілкування, йоги, взаємин між статями та інші).

Більш детально ми зупинилися на дослідженні такої форми неформальної освіти як MOOC (англ. *Massive Open Online Courses* - масові відкриті онлайн курси). Технологія MOOC

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

виникла не випадково, а стала логічним розвитком відкритих освітніх ресурсів та дистанційного навчання. Дослідники порівнюють появу МООС в освітньому просторі з виникненням Інтернету: так само, як Інтернет надав можливість необмеженого доступу до інформації, МООС відкривають безмежні можливості для отримання якісної, безкоштовної освіти [3, с. 95].

Масовий відкритий дистанційний курс можна розглядати як онлайн-курс. Термін «масовий відкритий онлайн курс» був запропонований дослідниками Брайаном Олександром і Дейвом Кормье під час розробки курсу «Connectivism and Connective knowledge».

Ознаки масових відкритих онлайн курсів, що визначають їх суть, включають наступні аспекти, відповідно до їх найменування:

- *масовість*: залучає велику кількість учасників.
- *відкритість (доступність)*: безкоштовний доступ в будь-який час, незалежно від дати початку та завершення.
- *використання відкритих ресурсів*: використовує відкрите програмне забезпечення та безкоштовні сервіси мережі інтернет.
- *онлайн формат*: розміщений в мережі інтернет, результати роботи в курсі доступні всім користувачам мережі, навіть після його завершення.
- *структурованість (ознаки курсу)*: чітка структура, наявність правил спільної роботи, визначена мета, завдання тощо.

Масові відкриті онлайн-курси вважаються вченими перспективними, але, крім вирішення технологічних проблем, для їхнього подальшого розвитку необхідне визнання університетами виданих сертифікатів. Наявність МООС створює можливості для підвищення кваліфікації та формування професійних спільнот, не обмежених мовними, культурними чи географічними бар'єрами [2, с. 34].

Багато освітніх установ у всьому світі вже включили масові відкриті онлайн-курси до своїх основних навчальних програм. Популярними провайдерами МООКів залишаються американські платформи. Зокрема, на сьогоднішній день існують кілька найбільш популярних платформ, які пропонують велику кількість МВОК у єдиному форматі: у США це edX (<https://www.edx.org/>), Udacity (<https://www.udacity.com/>), Coursera (<https://www.coursera.org/>), Canvas Network

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

(<https://www.canvas.net/>); в Німеччині – Iversity (<https://iversity.org/>); у Великобританії – Open University (<http://www.open.ac.uk/>); в Іспанії – Crypt4you (<http://www.crypt4you.com/>) та інші. Більшість з них надають інформацію англійською мовою.

У 2013 році український освітній ринок відзначився відкриттям перших МВОК від «Університету онлайн» при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Ці курси зібрали понад 9000 зареєстрованих користувачів. А вже у 2014 році в Україні стартував перший громадський проект масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus».

Попит на масові безкоштовні онлайн-курси в Україні неперевірено зростає. Серед основних переваг таких курсів можна виділити:

- відкритий доступ для всіх, незалежно від віку, місця проживання та соціального статусу;
- можливість вивчати різні дисципліни, незалежно від конкретної спеціалізації;
- безкоштовна освіта;
- можливість спілкування з однодумцями;
- швидкий доступ до інформації;
- всі навчальні матеріали зібрані в одному місці [3, с. 97].

У ході нашого дослідження ми мали за мету проаналізувати здобуття неформальної освіти майбутніми фахівцями із соціальної роботи Бердянського державного педагогічного університету (далі - БДПУ). Для цього нами було розроблено анкету, яка складалася з 25 запитань. Узагальнюючи результати опитування зазначаємо, що 100% опитаних знайомі з поняттям неформальної освіти, проте впродовж останніх 12 місяців неформальну освіту здобували 70%. На питання «Чи знайомі Ви з MOOC (англ.: Massive Open Online Courses) - масовими відкритими онлайн курсами?» лише 40% опитаних відповіли – «так». На питання, де необхідно було перелічити українські та зарубіжні платформи, опитані, які на попереднє питання відповіли «так» - назвали лише по одній-дві платформи з MOOC, але не всі вони здобували на них неформальну освіту.

Нами було розроблено гайд з MOOC задля сприяння формуванню професіоналізму майбутніх фахівців із соціальної роботи. Розроблений нами гайд представляє собою перелік платформ MOOC з детальним описом онлайн курсів (з зазначенням мети, змісту, тем та матеріалів) підібраними за

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

певними напрямками, що суттєво зекономить час на пошук курсів та допоможе зорієнтуватися в отриманні тих навичок, які майбутній ФСР має на меті удосконалити.

Таким чином, неформальна освіта в контексті формування професіоналізму майбутніх фахівців із соціальної роботи відіграє важливе значення: розширює горизонти отримання знань та умінь; сприяє формуванню практичних навичок; надає змогу комунікувати та співробітничати; надає можливість стати частиною якоїсь спільноти; є інноваційним підходом в освіті; сприяє саморозвитку та рефлексії. Неформальна освіта може доповнювати формальну освіту, роблячи її більш комплексною та адаптованою до конкретних потреб та викликів, які можуть виникнути у майбутніх фахівців соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук І., Калюжка Т., Піддячий В., Шарошкіна Н. Навчання дорослих в умовах неформальної освіти : практичний посібник. К. : ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. 215 с.

2. Конончук Н. Особливості використання МООС в умовах неформальної освіти. *Інноваційні наукові дослідження : теорія, методологія, практика : матер. IV міжнар. наук.-прак. конф. 28-29 лютого 2020 р.* Київ, 2020. С. 33-37.

3. Модернізація технології навчання в умовах реформи університетської освіти : колективна монографія / за заг. ред. О. Самойленко, І. Бацуровської. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 456 с.

4. Павлик Н. Науково-методичний інструментарій неформальної освіти у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів. *Балканско Научно Обозрение.* 2018. No 1. С. 64-68.

5. Соціально-педагогічний потенціал шкіл неформальної освіти : навч.-метод. посіб. для студ. пед. навч. закл., соц. працівників, психологів / уклад. В. Березан, Н. Панченко, В. Лобанова. Полтава : ПНПУ, 2021. 78 с.